

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Padomei un Eiropas Parlamentam par Eiropas Savienības kodolspēkstaciju visaptverošajiem riska un drošības novērtējumiem (“noturības testi”) un saistītām darbībām”

COM(2012) 571 final

(2013/C 44/25)

Galvenais ziņotājs: **MORDANT kgs**

Eiropas Komisija saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pantu 2012. gada 12. oktobrī nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Komisijas paziņojums Padomei un Eiropas Parlamentam par Eiropas Savienības kodolspēkstaciju visaptverošajiem riska un drošības novērtējumiem (“noturības testi”) un saistītām darbībām”

COM(2012) 571 final.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas Birojs 2012. gada 17. septembrī uzdeva Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētajai nodaļai sagatavot Komitejas atzinumu par šo jautājumu.

Ņemot vērā jautājuma steidzamību, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 485. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 12. un 13. decembrī (2012. gada 13. decembra sēdē), iecēla MORDANT kgu par galveno ziņotāju un pieņēma šo atzinumu ar 98 balsīm par un 6 atturoties.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Lai arī risku pārvaldība galvenokārt ir atkarīga no katras kodolspēkstācijas izturīguma, EESK uzskata, ka ir jāņem vērā visi ar šādām spēkstacijām saistītie riski, tostarp ārējie apdraudējumi iedzīvotājiem, videi un tautsaimniecībai.

1.2. EESK uzskata, ka katrā kodolspēkstācijas atrašanās vietā ir svarīgi nodrošināt avāriju pārvaldību, apmācot darbiniekus, informējot un uzklusot iedzīvotājus, sniedzot viņiem iespēju piedalīties norādījumu izstrādē un izmantojot viņu zināšanas par vietējiem apstākļiem, kā arī paredzot pārvaldību pēc negadījuma (rīcība ilgtermiņā).

1.3. EESK atbalsta Komisijas nodomu vispusīgi pārskatīt direktīvu par kodoldrošību un aicina apsvērt ne tikai tehniskos aspektus, bet arī visus cilvēciskos aspektus, kas skar darbiniekus un iedzīvotājus (veselība, stress, psiholoģiski aspekti, pārbaudījumi u. c.).

1.4. EESK secina, ka ne visās dalībvalstīs ir neatkarīga kodoldrošības iestāde ar reglamentējošām pilnvarām un ka dalībvalstīm nav vienotas pieejas attiecībā uz kodoldrošības regulējumu, tāpēc EESK iesaka ar direktīvas starpniecību veikt saskaņošanu.

1.5. EESK uzskata, ka sabiedrības informēšanas un iedzīvotāju līdzdalības pamatā var būt kodoldrošības jomā piemērota Orhūsas konvencija, ar kuru paredz informēšanu, līdzdalību/apspriešanos un tiesu pieejamību un kuru ir parakstījusi ES un dalībvalstis.

1.6. EESK norāda, ka Eiropas Savienībai, pamatojoties uz noturības testiem un Komisijas paustajiem ieteikumiem, jāievieš uzraudzības un kontroles mehānismi, turklāt jāparedz, ka dalībvalstis sniedz periodiskus ziņojumus ES līmenī.

1.7. EESK uzskata, ka cieša sadarbība un informācijas apmaiņa, kas veicina saziņu starp operatoriem, piegādātājiem, regulatoriem un Eiropas iestādēm, ir svarīga un tajā būtu jāiesaista iedzīvotāji, kā arī darbinieki un viņu pārstāvji, it sevišķi pierobežas reģionos, kur procedūras ir jāsaskaņo.

1.8. EESK iesaka negadījumu scenārijos obligāti izanalizēt situāciju, kad dzesēšanas un elektroapgādes vienlaicīga pārtraukuma dēļ pārstāj darboties visi spēkstācijas reaktori. Tā iesaka arī pārskatīt visas procedūras, kurās paredzēts, ka negadījumā bojātais reaktors elektroenerģiju saņem no cita spēkstācijas reaktora, un pārskatīt drošības aprīkojumu (ārējo apgaismojumu, kas darbiniekiem ļauj pārvietoties, un avārijas dīzeļģeneratorus) un uzlabot izmantoto agregātu krātuvju apgādi ar ūdeni.

1.9. EESK uzsver, ka kodolenerģijai arī turpmāk jābūt neatņemamai ES energoavotu sadalījuma daļai, neapdraudot elektroapgādi tehnisku problēmu vai avāriju dēļ, jo paredzamā nākotnē nebūs pieejama pamatslodzes elektroenerģijas ražošana pietiekamā daudzumā un ar zemu oglekļa emisijas līmeni. Tāpēc EESK aicina Komisiju atbalstīt pētījumu par organizatoriskiem un cilvēciskiem faktoriem, jo tie ir kodoldrošības un kodoldrošuma stūrakmeņi.

1.10. EESK atbalsta Komisijas nodomu ierosināt tiesību aktu kodolapdrošināšanas un kodolatlīdzības jomā, jo pašlaik attiecīgie riski faktiski nav segti. EESK uzskata, ka tajā jāietver it sevišķi sociālie, vides un ekonomikas aspekti, paredzot fondus, ko izveido kodolelektroenerģijas ražotāji Eiropā. Turklāt pastāv apdraudējums, ka iespējamie cietušie varētu nebūt pietiekami aizsargāti vai nesāņemt kompensāciju.

1.11. EESK pauž bažas, ka apakšuzņēmumu (kuri dažreiz nodarbina līdz pat 80 % darbinieku) pakalpojumi tiek izmantoti, neizvērtējot šādas prakses ietekmi uz drošību. Tādējādi izraisītais prasmju zudums vājina darba komandas. Komiteja uzskata, ka vairāk jā rūpējas par dažādās spēkstacijās strādājošo personu apmācību.

1.12. Spēkstaciju ekspluatācijas ilguma jautājums netiek skarts, bet tas rada bažas saistībā ar drošību. EESK uzskata, ka minētais jautājums ir izšķirošs, novērtējot iekārtu drošību, to iespējamo aizstāšanu ar jaunus paaudzes spēkstacijām, kā arī šādu aizstāšanu plānojot bez kavēšanās. Valstu regulatoriem kodolspēkstaciju ekspluatācijas ilguma pagarināšanai būtu jāpiekrīt tikai tad, ja tās pamatā ir starptautiski atzīta paraugprakse.

1.13. EESK iesaka Komisijai smagu avāriju gadījumā visā ES teritorijā ieviest saskaņotu vairogdziedzera bojājumu profilaksi, organismā ievadot jodu, un pēc Fukušimā gūtajām atziņām paplašināt evakuācijas zonas ap Eiropas kodolstacijām blīvi apdzīvotās teritorijās (20 – 30 km).

2. Ievads

2.1. Pēc Fukušimas negadījuma (2011. gada 11. martā) Eiropā un citās pasaules daļās tiek vēlreiz pārbaudīta kodoliekārtu drošība. Eiropas Savienībā ir 145 reaktori, no kuriem ir slēgti vai tiek demontēti 13 reaktori, un attiecīgi darbojas 132 reaktori, kas atrodas 58 vietās — dažreiz pierobežas rajonos. Pat ja ES teritorijā nav noticis neviens līdzīgs negadījums, bija jāpārskata visu to noteikumu kopums, kas nodrošina pēc iespējas augstāku drošības, drošuma un pretradiācijas aizsardzības līmeni. No kaimiņvalstīm noturības testos piedalījās Šveice un Ukraina.

2.2. Eiropas Savienībā Eiropadome 2011. gada martā secināja, ka "būtu jāpārskata visu ES kodolelektrostaciju drošība,

pamatojoties uz vispusīgu un pārredzamu apdraudējuma un drošības izvērtējumu ("noturības testi)". Tāpēc visās ES valstīs tika uzsākts pārskatīšanas process, kas norisinājās trīs posmos:

— pašnovērtējums, ko veica kodoloperatori;

— pašnovērtējumu pārbaude, ko veica valstu regulatori;

— valstu ziņojumu salīdzinošs pārskats, ko veica valstu un Eiropas Komisijas eksperti laikposmā no 2012. gada janvāra līdz 2012. gada aprīlim.

Visas iesaistītās dalībvalstis noteiktajos termiņos iesniedza Komisijai progresa ziņojumus un galīgos ziņojumus (COM(2011) 784 final).

2.3. Turklāt Eiropadome lūdza Komisiju aicināt ES kaimiņvalstis piedalīties noturības testu veikšanas procesā un Eiropas Savienību "pārskatīt spēkā esošo tiesisko un normatīvo regulējumu attiecībā uz kodoliekārtu drošību" un "līdz 2011. gada beigām ierosināt uzlabojumus, kas varētu būt vajadzīgi". Jāatgādina, ka šī drošības pārbaude bija iespējama tikai tāpēc, ka Eiropadome piešķir attiecīgas pilnvaras Komisijai.

3. Komisijas paziņojuma kopsavilkums

3.1. Galīgajā ziņojumā konstatēts, ka kodolspēkstaciju drošības standarti Eiropā kopumā ir augsti, tomēr gandrīz visās Eiropas kodolspēkstacijās vairākus drošības elementus ieteicams uzlabot.

3.2. Valstu regulatori tomēr secināja, ka neviena spēkstacija nav jāslēdz.

3.3. Testi apliecināja, ka ne visās dalībvalstīs tiek pilnībā piemēroti Starptautiskās Atomenerģijas aģentūras (SAEA) ieteiktie drošības standarti un starptautiskā paraugprakse.

3.4. Komisija cieši uzraudzīs ieteikumu īstenošanu un vienlaikus ierosinās likumdošanas pasākumus, kuru mērķis ir vēl vairāk uzlabot kodoldrošību Eiropā.

3.5. Noturības testi ne tikai ļāvuši formulēt daudzus ieteikumus attiecībā uz vairākiem specifiskiem tehniskiem uzlabojumiem spēkstacijās, bet arī atklājuši, ka starptautiskie standarti un prakse ne vienmēr tiek ievēroti. Pēc Fukušimas gadījuma jāizdara arī secinājumi īpaši par šādiem aspektiem: ar zemestrīcēm un plūdiem saistīti apdraudējumi, seismisko ierīču esamība un izmantošana kodolspēkstacijās, drošības apvalka ventilācijas sistēmu ar filtrēšanu uzstādīšana, īpaša aprīkojuma pieejamība avārijas gadījumiem un avārijas vadības telpas paredzēšana ārpus kodolstacijas.

3.6. Valstu regulatori līdz 2012. gada beigām izstrādās un darīs zināmus valstu rīcības plānus un to īstenošanas grafikus. Komisija ir paredzējusi ciešā sadarbībā ar valstu regulatoriem 2014. gada jūnijā sagatavot ziņojumu par to, kā tiek īstenoti ieteikumi, kas formulēti, pamatojoties uz noturības testiem.

3.7. Komisija ir izanalizējusi spēkā esošo Eiropas tiesisko regulējumu kodoldrošības jomā un 2013. gada sākumā nāks klajā ar pārskatītu direktīvu par kodoldrošību. Ierosinātie grozījumi attieksies galvenokārt uz drošības prasībām, valstu regulatoru lomu, neatkarību un pilnvarām, pārredzamību un uzraudzību.

3.8. Tiks izvirzīti arī turpmāki priekšlikumi par apdrošināšanu un atbildību kodolnozārē un par maksimāli pieļaujamo radioaktīvā piesārņojuma līmeni pārtikā un dzīvnieku barībā. Noturības testi arī liecina, ka kodoldrošuma jomā (proti, ļaunprātīgi izraisītu avāriju novēršanā), kurā galvenā atbildība gulstas uz dalībvalstīm, vajadzīgi papildu pasākumi.

4. Vispārīgas piezīmes

4.1. Jāuzsver, ka minētajos testos un to sekmīgā īstenošanā ir ieguldīts liels darbs un ievērojami finanšu līdzekļi. Noturības testu procesā, brīvprātīgi piedaloties novērtējumos, iesaistījās ES 14 dalībvalstis, kurās darbojas reaktori, un tas ir nopietns solis ceļā uz kopēju drošības un drošuma noteikumu ieviešanu. Tomēr novērtējumi ir balstīti uz operatoru pašnovērtējumiem un valstu regulatoru veiktu to pārbaudi, kā arī ekspertu veiktajiem salīdzinošajiem pārskatiem. Pamatojoties uz noturības testiem un Komisijas sagatavotajiem ieteikumiem, Eiropas Savienībai jāizveido uzraudzības un kontroles mehānismi.

4.2. Secinājumi par juridisko pamatu

4.2.1. Lai arī spēkā ir direktīva par kodoldrošību, dalībvalstīm nav pilnībā saskaņotas pieejas regulējumam attiecībā uz kodoldrošību un kodoldrošumu. Pārskatot ES direktīvu, kodoldrošības jautājums būs jākodificē detalizētāk; direktīvas īstenošana un pienākuma neizpildes procedūra ir stingri jāievēro.

4.2.2. **Kodoldrošības direktīvas pārskatīšana.** Divas valstis, Polija un Portugāle, direktīvu par kodoldrošību vēl nav transponējušas (termiņš bija 2011. gada 22. jūlijs) (Padomes Direktīva 2009/71/Euratom (2009. gada 25. jūnijs), ar ko izveido Kopienas kodoliekārtu kodoldrošības pamatstruktūru). "Ir ļoti svarīgi nodrošināt, lai no Fukušimas negadījuma gūtā mācība un noturības testu secinājumi tiktu pareizi un konsekventi īstenoti ES un atspoguļoti tiesiskajā regulējumā" (COM(2012) 571 final). EESK atbalsta pašreizējo pārskatīšanas procesu un īpaši aicina palielināt uzraudzību no ES puses. Tomēr uzmanība būtu jāpievērš ne tikai noturības testos pārbaudītajiem tehnis-

kajiem elementiem. Drošība ir atkarīga arī no cilvēkiem — iedzīvotājiem, darba ņēmējiem un viņu pārstāvjiem. Būtu lietderīgi, ja vismaz attiecībā uz iedzīvotāju līdzdalību direktīvas par kodoldrošību pārredzamības klauzulas un sabiedrības līdzdalības klauzulas pamatā būtu Orhūsas konvencija, kuru parakstījusi ES un gandrīz visas dalībvalstis.

4.2.3. Ir svarīgi uzsvērt nepieciešamību ES dalībvalstīm saskaņot noteikumus par pretradiācijas aizsardzību un ES sagatavotību ārkārtas situācijām ārpus spēkstacijas. "Eiropas Savienībā 30 km rādiusā ap 47 kodolspēkstacijām, kurās darbojas 111 reaktori, dzīvo vairāk nekā 100 000 iedzīvotāji. Tas nozīmē, ka preventīvie pasākumi ārpus kodolspēkstacijām ir ļoti svarīgi. Atbildība par šādu pasākumu veikšanu gulstas uz vairākām valstu, reģionālajām un vietējām iestādēm" (COM(2012) 571 final). Tāpēc Komiteja pārliecinoši atbalsta ES tiesību aktu pārskatīšanu minētajā jomā, kā arī nepieciešamību iesaistīt vietējos iedzīvotājus.

4.2.4. **Kodolapdrošināšana un kodolattīrība.** Šis jautājums nav reglamentēts ES līmenī, tomēr "Euratom līguma 98. pantā ir paredzētas Padomes direktīvas, ar ko šajā jomā nosaka saistošus pasākumus. Tāpēc, pamatojoties uz ietekmes novērtējumu, Komisija ES kompetences ietvaros analizēs, kādā apmērā būtu jāuzlabo potenciālo cietušo situācija, ja Eiropā notiktu kodolnegadījums" (COM(2012) 571 final). Komisija ir paredzējusi ierosināt tiesību aktu par šo jautājumu, un EESK atbalsta šādu iniciatīvu, jo patlaban apdrošināšana riskus sedz nepietiekami. Minētajā tiesību aktā būtu jāaptver, piemēram, sociālie, vides un ekonomikas aspekti un "pēdējās instances" kompensācija vissmagākajos gadījumos — jautājumi, par kuriem pašlaik atbild dalībvalstis.

4.2.5. **Tiesību aktu par pārtiku un dzīvnieku barību pārskatīšana.** "Notikumos Fukušimā un Černobiļā gūtā pieredze apstiprina nepieciešamību nodalīt tos instrumentus, ar kuriem regulē pārtikas importēšanu no trešām valstīm, no instrumentiem, ar kuriem regulē pārtikas laišanu tirgū pēc avārijas ES" (COM(2012) 571 final). Minētos tiesību aktus ir lietderīgi pārskatīt.

4.3. Noturības testu specifikācijās ir aprakstīts, kas tiks analizēts, taču nav minēts, kuri aspekti netiks izvērtēti. Tāpat arī tādi jautājumi kā kodolspēkstaciju novecošana un to ekspluatācijas pagarinājuma ietekme, drošības un neatkarības kultūra, standarti un valstu regulatoru darbības saskaņotība nav ietverti un attiecīgi nav izvērtēti. Vismaz daži no minētajiem faktoriem būtu uzskatāmi par tādiem, kas pastiprināja Fukušimā notikušās katastrofas apmēru un sekas, un tas bija sākotnējais noturības testu iemesls.

4.4. Tāpēc EESK pilnībā atbalsta priekšlikumu iesaistīt Kopīgo pētniecības centru un izveidot pastāvīgu Eiropas kodoldrošības laboratoriju, bet tie joprojām ir tehniskās analīzes pasākumi. EESK vēlreiz uzsver, ka jānodrošina augsta līmeņa apmācība, kas pielāgota darbībai kodolenerģijas jomā. Turklāt papildus pretradiācijas aizsardzības iestādei un iestādei, kuras uzdevums ir kodolieroču izplatīšanas kontrole, Eiropā ir vajadzīga administratīva iestāde ar kompetenci kodoldrošības jomā.

4.5. EESK norāda, ka jā rūpējas arī par dažādās spēkstacijās strādājošo personu apmācību. Dažās valstīs aizvien sistemātiskāk izmanto apakšuzņēmumu pakalpojumus, neizvērtējot šādas prakses ietekmi uz drošību. Tādējādi izraisītais prasmju zudums vājina darba komandas.

4.6. **Starptautiskās sadarbības pastiprināšana un kodoldrošības tiesiskā regulējuma uzlabošana pasaules mērogā.** "Vairākums valstu, kas piedalās šajā darba grupā, uzsvēra nepieciešamību ņemt vērā SAEA drošības standartus, regulatīvo neatkarību un efektivitāti, profesionālizvērtēšanas plašu izmantošanu, kā arī uzlabotu atklātību un pārredzamību" (COM(2012) 571 final). Jāpiebilst, ka ideju par kopīgiem noteikumiem un to nostiprināšanu pamatā ir neatkarības, pārredzamības un atklātības principi. Bet vai ar to pietiek, ja noteikumi netiek piemēroti?

5. Īpašas piezīmes

5.1. Pārredzamība

5.1.1. Jāsecina, ka sabiedrības informēšana, kas turklāt noteikta Orhūsas konvencijā (kuras trīs pīlāri ir saskaņošana, līdzdalība un tiesu pieejamība), noturības testos nav ietverta, izņemot norādi uz pārredzamību. Iedzīvotāji tomēr ir neatņemams kodoldrošības un kodoldrošuma faktors. Ņemot vērā šā jautājuma lielo nozīmi, ES iedzīvotāju iesaistīšana nebija atbilstoša. Patiesībā sabiedrības līdzdalība bija apgrūtināta. Ļoti īso termiņi dēļ dažādo dokumentāciju nevarēja pārbaudīt. Atklātajās sanāsmēs ne vienmēr bija nodrošināta mutiskā tulkošana, un daudzas apvienības finansiālu apsvērumu dēļ nevarēja piedalīties. Tomēr nodrošinātais pārredzamības līmenis dažām pilsoniskās sabiedrības organizācijām ziņojumus ļāva izanalizēt ļoti detalizēti.

5.1.2. "Incidenti kodolspēkstacijās, pat dalībvalstīs ar citā ziņā labu drošības vēsturi, apstiprina, ka nepieciešams rūpīgi un regulāri veikt drošības pārbaudes un novērtēt operatīvo pieredzi, un uzsvērt vajadzību pēc ciešas sadarbības un informācijas apmaiņas starp operatoriem, piegādātājiem, regulatoriem un Eiropas iestādēm, piemēram, Eiropas informācijas apstrādes centru darbības pieredzes apmaiņas jautājumos (*European Clearinghouse of Operating Experience*), ko uztur Komisijas Kopīgais pētniecības centrs (JRC)." Informācijas apmaiņai nevajadzētu notikt vienīgi starp "operatoriem, piegādātājiem, regulatoriem un Eiropas iestādēm" (COM(2012) 571 final). Šajā procesā jāiesaista ES iedzīvotāji: tas

ir viens no Orhūsas konvencijas pīlāriem (informācija, saskaņošana/līdzdalība, tiesu pieejamība).

Piemēram, Francijā iedzīvotāju atbalstam pastāv trīs iestādes: Augstā komiteja kodoldrošuma pārredzamības un informācijas jautājumos (*Haut comité pour la transparence et l'information sur la sécurité nucléaire — HCTISN*), vietējās informācijas komisijas un Valsts komiteju un vietējo informācijas komisiju apvienība (*Association nationale des comités et commissions locales d'information — ANCCLI*) (2006. gada jūnija likums). Minētās iestādes ir iesaistītas Francijas īstenotajā drošības papildnovērtēšanā. Augstā komiteja kodoldrošuma pārredzamības un informācijas jautājumos piedalījās specifiku izstrādē un uzdeva darba grupai noskaidrot darbinieku darba apstākļus, veicot aptaujas spēkstacijās. Vietējās informācijas komisijas un Valsts komiteju un vietējo informācijas komisiju apvienība sagatavoja operatoru ziņojumu analīzi, tādējādi sniedzot ieguldījumu Francijas Kodoldrošības iestādes (*Autorité de sûreté nucléaire — ASN*) ziņojuma izstrādē.

Attiecībā uz negadījumiem minētajām struktūrām ir pieejamas vēstules par pārbaužu rezultātiem un tās var iegūt operatoru atbildes vēstules. Francijā nodrošinātās iespējas liecina, ka sabiedrības līdzdalība negadījumu analīzēšanā ļauj labāk veidot konstruktīvu dialogu ar iedzīvotājiem.

5.2. Viena no svarīgākajām Komisijas atziņām ir tā, ka "(..) valstu regulatori secināja, ka nav tehnisku iemeslu, kuru dēļ būtu jāslēdz kāda no Eiropas kodolspēkstacijām, un konstatēja virkni labās prakses piemēru" (COM(2012) 571 final). Līdztekus minētajiem secinājumiem ir pausti ieteikumi un prasības veikt uzlabojumus, kas jāpanāk noteiktā laikā. Bet kas notiks, ja šie termiņi netiks ievēroti? Dažu tehnisko prasību, piemēram, biežāks reaktora grīdas segums (Fessenheima Francijā), ēku (kurināmā uzglabāšanas baseinu) aizsargbūves nodrošināšana, īstenošana var izrādīties neiespējama. Kā valstis nolems rīkoties? Jāatgādina arī, ka dažās spēkstacijās nav veikti aizsardzības pasākumi, kas bija ieteikti pēc negadījuma Trīmailailendā (*Three Mile Island*) un Černobiļā.

5.3. Konstatējumi par drošības procedūrām un sistēmām

Galvenie risināmie jautājumi pēc Fukušimas negadījuma:

5.3.1. Ārējo risku novērtēšana un pārvaldība

Nekad nebija paredzēta situācija, kad vienā spēkstacijā visiem reaktoriem pārtrauc darboties dzesēšanas avots un pilnībā pārtrūkst elektroapgāde. Tāpēc aizsardzības mehānismi (dīzeļģeneratori ārkārtas situācijām, ūdens tvertnes) izrādījās neefektīvi vēl jo vairāk tādēļ, ka citiem spēkstācijas reaktoriem bija jāpārņem bojātā reaktora darbība.

5.3.2. **Drošības varbūtības novērtējumi** dažādās dalībvalstīs ievērojami atšķiras (COM(2012) 571 final). Būtu jāveic saskaņošana un jāizmanto visstingrākā pieeja. Zemās varbūtība nedrīkst būt pamats ilūzijām, jo negadījums parasti notiek vairāku secīgu vai, sliktākā gadījumā, vienlaikus notikušu mazu bojājumu rezultātā. Turklāt Fukušimas negadījuma analīze liecina, ka zemestrīces un cunami riski bija pārāk zemu novērtēti, lai arī speciālisti bija norādījuši, ka šādi gadījumi ir ne vien iespējami, bet 30. gados bija arī notikuši. Valdība tendence uzskatīt, ka daži negadījumi ir “neiespējami”.

Tomēr Trīmailendas negadījums jau bija pierādījis, ka reaktora aktīvā zona var izkust. Pārbaudes, ko veica vairākus gadus pēc negadījuma, ļāva konstatēt, ka tilpne bija ieplaisājusi, taču nebija saplīsusi. Savukārt Černobiļā lava (*corium*) bija izplatījusies visur. Un Fukušimā trīs aktīvās zonas (Nr. 1, 2 un 3) bija daļēji izkusušas un, iespējams, sabojājušas reaktora grīdas segumu.

5.3.3. Smagu negadījumu pārvaldība

Jāparedz visas situācijas, lai mēģinātu ieviest avārijas pasākumus, kas ļautu, cik vien iespējams, mazināt negadījuma sekas, un **viens no svarīgākajiem šādiem pasākumiem ir darbinieku apmācība**. Tomēr, lai varētu nodrošināt ārēju pārvaldību, negadījumu pārvaldības plāns jāsatgavo kopā ar iedzīvotājiem, lai viņi varētu piedalīties tādu norādījumu izstrādē, kuros ņemtas vērā zināšanas par vietējiem apstākļiem.

Fukušima kārtējo reizi apliecināja, cik svarīga ir vadība pēc negadījuma. Nav šaubu, ka šādu vadību nodrošinās valsts, vietējā un reģionālā līmeņa iestādes. Ar iedzīvotājiem tomēr jāapspriežas, viņiem jāpiedalās mācībās un jādalās savās zināšanās. Pārvaldība pēc negadījuma ir ilgtermiņa pasākums.

5.4. Galvenie ieteikumi pēc drošības noturības testu veikšanas

5.4.1. Ieteikumi par drošības pasākumiem pašreizējās kodolspēkstacijās

— Iesaistīto valstu turpmākie pasākumi

Pārvietojama aprīkojuma iegāde atvieglotu smaga negadījuma seku novēršanu vai mazināšanu. Tāpat jāuzlabo aprīkojums (drošības pamatsistēmas) un jāuzlabo darbinieku apmācība.

— Rīcības plāns ieteikumu īstenošanas garantēšanai

Vispirms ir jāizvērtē dažādo ieteikumu svarīgums, “lai noteiktu prioritātes un piešķirtu finansējumu tām jomām, kuras ļauj gūt vislielākos drošības ieguvumus” (COM(2012) 571 final). Jaunās paaudzes reaktori principā ir būvēti tā, lai atbilstu visiem ar ieteikumiem saistītajiem pasākumiem, bet ir jāuzlabo spēja noteikt regulējumu Eiropas kodoldrošības jomā.

— Atbildība par uzraudzību un kontroli

Minēto atbildību uzņemas dalībvalstis. Tomēr tām būtu jāsniedz periodiski ziņojumi ES līmenī.

5.4.2. Ieteikumi par procedūram

— Eiropas līmenī “[būtu] jāizstrādā Eiropas norādījumi par dabas radītu apdraudējumu, tostarp zemestrīču, plūdu un ārkārtēju laika apstākļu, un drošības rezervju novērtēšanu, lai panāktu lielāku saskaņotību starp dalībvalstīm” (COM(2012) 571 final). Komisija iesaka šo uzdevumu uzticēt Rietumeiropas kodolregulatoru asociācijai (*Western European Nuclear Regulators' Association — WENRA*). **Būtu lietderīgi izmantot Orhūsas konvencijā paredzēto apspriešanās veidu, lai minēto norādījumu izstrādē iesaistītu vismaz tos iedzīvotājus, kas dzīvo netālu no spēkstacijās;**

— apmeklējumiem un pārbaudēm, ko veic ik pēc desmit gadiem, jākļūst sistemātiskām, un vienlaikus jāuztur tehniskās apkopes plāni, kuri atbilst aprīkojuma funkcijām;

— ziņojumi par reaktoru drošību jāatjaunina vismaz ik pēc desmit gadiem;

— jāparedz aprīkojums ārkārtas gadījumiem, jāierīko ārkārtas reaģēšanas centri, jāizveido glābšanas komandas, kuru rīcībā ar pārvietojamu aprīkojumu.

5.5. Negadījumu scenārijos obligāti izanalizēt situācija, kad dzesēšanas un elektroapgādes vienlaicīga pārtraukuma dēļ pārstāj darboties visi spēkstacijas reaktori. Jāpārskata visas procedūras, kurās paredzēts, ka negadījumā bojātais reaktors elektroenerģiju saņem no cita spēkstacijas reaktora, un jāpārskata drošības aprīkojums: ārējais apgaismojums, kas darbiniekiem ļauj pārvietoties, un dīzeļģeneratori ārkārtas situācijām. Neapšaubāmi jāpārskata izmantoto agregātu uzglabāšana baseinos un jāuzlabo šādu baseinu apgāde ar ūdeni.

5.6. “Komisija uzskata, ka drošības novērtējuma paplašināšana, ietverot tajā gatavību ārkārtas situācijām un reaģēšanas pasākumus ārpus kodolspēkstacijām, ir svarīga papildu darbība, lai uzlabotu iedzīvotāju drošību” (COM(2012) 571 final). EESK uzskata, ka procedūras jāsaskaņo arī starp kaimiņvalstīm. Runājot par vietējām informācijas komisijām, šveicieši un vācieši ir Fessenheimas vietējās informācijas komisijas locekļi, savukārt Cattenom vietējās informācijas komisijas locekļi ir vācieši un luksemburģieši. Beļģi piedalās Chooz vietējās informācijas komisijas sanāksmēs un var piedalīties Gravelines vietējās informācijas komisijas sanāksmēs. Būtu ļoti lietderīgi rīcībai avārijas situācijā sagatavoties kopā ar iedzīvotājiem. Ja notiek negadījums, tā sekas var būt jūtamas ilgu laiku, un bez šaubām tieši iedzīvotāji izjūt postījuma slogu un sociālās, ekonomikas un vides sekas. Operatoru apdrošināšana ne tuvu nesedz negadījuma izmaksas: tās sedz valstis (un attiecīgi iedzīvotāji).

5.7. Galvenie konstatējumi un ieteikumi pēc drošības novērtējumiem

5.7.1. Padomes Kodoldrošības jautājumu *ad hoc* darba grupa (Council Ad Hoc Group on Nuclear Security — AHGNS) (galīgais ziņojums: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/12/st10/st10616.en12.pdf>) iepazīstināja ar saviem pētījumiem par pieciem tematiem: fiziskā aizsardzība, ļaunprātīgas gaisa kuģu avārijas, kibernetiskie uzbrukumi, kodolavāriju situācijas, kā arī mācības un apmācība. Tomēr valsts drošība ir dalībvalstu kompetences jautājums. Jāveic šādi pasākumi:

— jāratificē konvencija par kodolmateriālu aizsardzību (izplatīšana);

— jāturpina darbs saistībā ar kodoldrošumu;

— jāizveido saikne starp drošību, pratradiācijas aizsardzību un kodoldrošumu.

Trūkst vajadzīgo pētījumu par organizatoriskiem un cilvēciskiem faktoriem. **Ir svarīgi pievērst uzmanību šim komponentam, kas ir viens no drošības stūrakmeņiem.**

5.7.2. Tika uzdoti jautājumi par to, vai saistībā ar negadījumu tematiku ir jāpievērš uzmanība ļaunprātīgām darbībām, kā arī gaisa kuģu avarēšanas iespējamībai. Šis aspekts tika apspriests Eiropas līmeņa seminārā. Jautājums par nopietnām gaisa kuģu avārijām atklāja, cik dažādas pieejas izmanto ES valstīs. Tomēr sabiedrībā valda lielas bažas, un tādēļ šis jautājums jāņem vērā. Pašreiz darbojošos reaktoru apvalki neizturētu tāda mēroga satricinājumu, savukārt jaunajiem EPR veida reaktoriem būs jāatbilst jaunajiem būvniecības noteikumiem. Bet vai ar tiem pietiks?

5.7.3. Kodoldrošuma uzlabošanas pasākumi:

— ar nodomu īstenot ķīmisku, bioloģisku, radioloģisku incidentu un kodolincidentu (CBRN) draudu, tostarp terora aktu, samazināšana un radioaktīvu materiālu un kodolmateriālu atklāšana;

— Direktīvas 2008/114/EK par to, lai apzinātu un noteiktu Eiropas kritiskās infrastruktūras, pārskatīšana, kas paredzēta 2013. gadā;

— Komisija līdz gada beigām iesniegs priekšlikumu tiesību aktam par tiklu un informācijas drošumu;

— priekšlikuma pieņemšana par tāda ES civilās aizsardzības mehānisma pārskatīšanu, kas veicina sadarbību starp dalībvalstīm civilās aizsardzības palīdzības interveņu jomā nopietnu avāriju gadījumā, tostarp radioloģisku un kodolnegadījumu gadījumā.

5.8. Turpmākā rīcība

5.8.1. Būtu jāņem vērā, ka Fukušimas katastrofa bija iemesls, lai organizētu noturības testus, kas bija vēl nepieredzēta mēroga pasākums. Tāpat jānorāda, ka liela daļa dokumentācijas nonāca sabiedrības rīcībā. Tomēr arī turpmāk jāveic stingra uzraudzība. Faktiski visās valstīs vajadzīgi uzlabojumi un jānovērš trūkumi regulējumā.

5.8.2. **Turklāt cilvēciskie un organizatoriskie faktori nav pietiekami izanalizēti**, un to ietekme uz drošību nav ņemta vērā. Attiecībā uz organizāciju krīzes laikā un krīzes pārvarēšanu ilgtermiņā patiešām jānotiek apspriedēm ar visiem dalībniekiem, un tajās jāiesaista vietējie iedzīvotāji.

5.8.3. Komisijas ieteikumi ir šādi:

— **pēc iespējas ātrāk jāisteno izvirzītās prasības.** Komisija uzraudzīs šo prasību izpildi un kopā ar Eiropas Kodoldrošības jomas regulatoru grupu (European Nuclear Safety Regulators Group — ENSREG) 2014. gadā publicēs ziņojumu. Tā piebilst, ka rīcības plāna mērķim vajadzētu būt lielākās daļas svarīgāko drošības uzlabojumu īstenošana līdz 2015. gadam;

— jāierosina piešķirt Padomei pilnvaras aktīvi piedalīties **pārredzamības jautājumu darba grupā** (to ir ierosinājusi arī SAEA un modelis izveidots Eiropas pētniecības projekta RISCUM ietvaros). EESK šajā sakarā ierosina balstīties uz Orhūsas konvenciju;

— ar ES dalībvalstu un iestāžu atbalstu **jāveicina kodoldrošuma uzlabošana.**

EESK šajā sakarā iesaka nodrošināt sabiedrības līdzdalību un uzklauššanu.

5.8.4. EESK uzskata, ka pēc noturības testiem būtu jāpieņem augstāki drošības standarti attiecībā uz kodolenerģiju, kas veido 30 % no saražotās elektroenerģijas Eiropas Savienībā. Tas ir svarīgi, ja šis svarīgais elektroenerģijas resurss ar zemu oglekļa emisijas līmeni arī turpmāk tiks izmantots kā viens no enerģijas veidiem Eiropā, palīdzot sasniegt arī siltumnīcefekta gāzu emisijas samazināšanas mērķi.

Briselē, 2012. gada 13. decembrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs*
Staffan NILSSON
